

MI A BIZTONSÁG MOSTANÁBAN?

A biztonság terminológiája a múlt század második felében jelent meg a politikai szóhasználatban, mint a hadügy tapasztalatai alapján kialakult axióma kifejeződése. A két világháború olyan következményeket produkált, hogy a védelmi doktrínák, szervezetek és infrastruktúrák anakronizmussá váltak. A védelem, a védekezés ugyanis „post factum” jelenség, az adott korban a fegyveres támadás bekövetkezését követő cselekvéssorozat, amely már kezdeti időszakban is súlyos következményekkel jár mind a támadó, mind a védő számára. Ezért először elvekben, majd a nemzetközi intézményrendszerben, napjainkban pedig különböző stratégiákban a társadalom igénye a prevenciót jelentő biztonság primátusa, a konfliktusok, a veszélyjelenségek megelőzése, és ez számos új jelenség észlelése nyomán fokozódik.

A biztonság a politikatudományban, mint a hadügyet felváltó, a nemzetközi kapcsolatokban sajátos primátust kapó kifejezés és főleg annak tartalma természetesen lényegesen gazdagabb jelenségtartományra terjedt ki. Miután a második világháborút követő korszak együtt járt egy kiugró technikai, majd kommunikációs forradalommal, világgazdasági átrendeződéssel, megfogalmazódtak és artikulálódtak azok a nem fegyveres, pontosabban nem katonai tartományba tartozó kihívások, amelyek értékeket, érdekeket, szuverenitást, tömegek életkörülményeit, ezen belül életét és a világban az emberiség, a civilizációk által megalkotott dologi értékeket veszélyeztethették. A civilizációs ártalmaktól kezdve az urbanizációra a természetnél nagyobb veszélyt jelentő ipari és ökológiai katasztrófák, az ötvenes években megjelenő, akkor még „anarchikus” terrorizmus, az Észak-dél, az új expanzív ideológiák, a politikán kívül gazdasági, technológiai, hadügyi tényezők által motivált fegyverkezési rivalizáció, a környezetszennyező veszélyforrások, a regionális konfliktusok eszkalációjának veszélye a biztonság kategóriáját összetetté, komplexsé tették. Mind e mellett még valamennyi felsorolt kihívást a kor jellemző hidegháborús jellege miatt a katonai fenyegetés mintegy velejárójaként értelmezték.

Amikor a tudomány, a politikai nagy elemzői az ötvenes években a konfrontatív koalíciók korában mindezt karakteresen felismerték, megindultak a nemzetközi törekvések a kockázatos deterrent (elrettetés) felől a detente (enyhülés) irányába, felismerve, hogy a feszültség a háborús kockázat és a drága fegyverkezés mellett egyéb területeken, a gazdaságban, környezetben (Csernobil) éhséglázadásokban (Afrika), járványokban (AIDS-HIV) is válságos

veszélyszituációkat okoz.

Az ekkor jelentkező államközi és civil biztonságteremtő akaratok sikerüket annak a tendenciának köszönheték, amely az első nemzetközi enyhülési szakaszban a háború és béke, a fegyverkezés és leszerelés, a konfliktusok és válságok kérdését a katonai szférából át kívánta emelni a nemzetközi kapcsolatok politikai területére. A politikai és szakmai elit a problémák megközelítését ki akarta emelni az úgynevezett hadtudomány konzervatív megismerési köréből és államilag irányított diszciplínáiból és a konstruktívabb politológia és szociológia vizsgálati körébe szándékozott bevonni. Ennek érdekében számos tanácskozás, nemzetközi szeminárium szerveződött a biztonság témakörében, amelyek a kérdés jellegét illetően nyitottabbak voltak, mint a katonai tárgykörökben.

A biztonság tartalma, dimenziója, a politikai gyakorlatban való érvényesülése ezen túl, az elmúlt tizenegy esztendőben, tehát az új világrendbe való átmenet korában, és Magyarországon – ennek szerves részeként – a rendszerváltás beteljesülésének időszakában jelentős változáson ment át. A fegyveres fenyegetés veszélyének elhárítása terén a lokális konfliktusok, a hidegháború örökségét jelentő belső válságok átgyűrűzésének megállítása jelentette a katonai feladatot, a válságkezelés és pacifikáció, de már ez együtt járt az eszkaláción kívül a szekunder következmények, exodus-migráció, fegyvercsempészet, pénzek vándorlása, kábítószer, belső feszültségek, fekete munkaerő és piac jelenségeivel. E mellett – és ez fontos – a biztonsági kihívások sokasága és együtt járása mellett fontos felismerendő jelenség volt az is, hogy az egyes veszélyforrások, azok aktivizálódásai egymást is indukálják, okozzák, átcsapnak egymásba. Mindehhez napjainkban újabb alapot adott a biztonsági kockázatok valószínűségi átrendeződése, a kifejezetten militáris veszélyforrások háttérbeszorulása, de új erőszakformák megjelenése. Ezzel együttesen a – furcsa módon – történelmi válságtényezők megújulása és a merőben új, civilizációs kihívások megjelenése elvileg lehetővé tette az előrejelzéseket és ezzel érvényesülhetett a biztonság preventív jellege. Mi képezi a biztonság objektumát, mi a megóvás, a kárprevenció tárgya? Miben manifesztálódik a hatékony és hiteles prevenció, rosszabb esetben a védelem?

1. Az ország szuverenitása területi épségében (beleértve légterét, vizeit), alkotmányos rendjének szilárdságában és sértetlenségében, demokratikusan választott népképviselője által kitűzött programok zavartalanságában fejeződik ki. Amennyiben ezek a tényezők külső erők által, vagy azokra támaszkodó, netán erőszakos eszközöket alkalmazó hatalmi csoportok részéről veszélyeztetve vannak, a szuverenitás, mint a biztonság egyik alapvető eleme sérül.

2. Az állampolgárok élete, szélesebb értelemben életfeltételei a

biztonság egyre fontosabb, véleményem szerint prioritást jelentő eleme. A modern korban az emberi élet fenyegethető nem katonai eszközökkel, a terület, vagy légtér érintése nélkül, de nem szándékosan, vagy a veszélyt okozók gondatlanságából, szerződésszegésből, de akaratlagosan is. Ha ez a fenyegetés mérvétől függetlenül fennáll, az ország, régió, kontinens, vagy sajátos civilizáció biztonsága veszélyeztetve van.

3. A nemzeti értékek, nemzeti vagyon ezen belül a gazdaság, annak egységei, a tulajdon, az infrastruktúra, természeti környezet, kulturális alkotások veszélyeztetése szintén biztonságot fenyegető tényező. Ezek is függetlenek a terület megsértésétől, modern korban számos ilyen ártalom jelentkezik.

Nem véletlen, hogy a biztonság modernebb értelmezése a nemzetközi architektúrális elemek közül éppen a kül- és biztonságpolitikáját lényegében az új korszakban artikuláló Európai Unió adott dokumentumai fejezik ki leginkább az ember, az állampolgár, a társadalmi lét biztonságának primátusát. Az EU alkotmánytervezetéből, a szolidaritási Klauszálból világossá vált, hogy a biztonságteremtés fő objektuma az állampolgár. Talán egy idézet: EU Stratégia Intézetének igazgatója jutott arra a felismerésre, hogy az ESDP terén az egyik kihívás, aminek meg kell felelni: „az állampolgárok oltalmazása, akik a terrorista fenyegetés elsőszámú céltáblái”.

Mindezek alapján, mai szemmel kíséreljük meg a biztonság, nem teljes szinonimával a stabilitás, kockázatmentesség fogalmi körülírását, ugyani definícióra nem vállalkozhatok. Három megközelítést látok:

1. A de facto megközelítés szerint a biztonság sajátos, fenyegetettség nélküli állapot, mondhatni természetes helyzet, kockázatmentes lét, amikor az elméleti veszélytényezők aktivizálódása nem várható. Ebben a helyzetben nincs szükség sem egyéni, sem csoportos, tehát állami sajátos, kivételes rendszabályok életbeléptetésére, intézkedések megtételére. Ha ennek komplementere észlelhető, tehát fenyegetést kilátásba helyező jelenségek vannak, instabil, biztonsághiányos helyzet van, ami sajátos intézkedéseket követel.

2. A biztonság megközelíthető tudati vonatkozásban, mint érzet, percepció. A társadalom biztonságérzete lehet reális, kifejezheti a valós állapotot, de lehet téves, manipulált, alulértékelt. Bizonyos szituációkban például vannak olyan csoportok, amelyek a veszélyeket saját érdekükben túldimenzionálják, nacionalista érzeteket keltenek, ismét más esetben érdekeltek lehetnek a veszélyek alábecsülésében. A fenyegetettségi érzet általában a politikát cselekvésre kell készítse, akár a mészpercepciók elosztatásában, akár a szükséges megnyugtató biztosítékok biztosítása terén.

3. Az intézményes jogi, politikai megközelítés szerint a biztonság külső

és belső garanciák és hiteles intézmények rendszere, illetve megléte. Ezek közé tartoznak a fegyveres és rendészeti, információszerző, előrejelző rendszerek, infrastruktúra, tervezettség. Nem következhet be a biztonság sérelem maximuma, mint reális veszély, vagy fenyegetés, ha megvannak azok a saját, illetve nemzetközi intézmények, ezekben a szükséges képesség, a kellő feltétel, amelyek azok elhárítását, távoltartását szavatolják.

Az ezredforduló tájékára, fennköltebb szóval az új, kibontakozott globális világrend megjelenésével pontosabban kirajzolódtak az úgynevezett új, nem katonai biztonsági kihívások, veszélyforrások, fenyegetések is

Miután nemzetközileg elfogadottan a terrorizmus a prioritást jelentő biztonsági kihívás, a küzdelem, ha tetszik, hadviselés teljesen új formáit követeli meg. A modern „háborúkép” tartományában megjelenik a terrorcselekmények által indukált, okozott egyéb veszélyjelenségek elleni védekezés, katasztrófa felszámolás, exodus kezelés, járványvédelem, környezeti hatáscsökkentés, és még sok más, ezek a hadviselés részévé válnak. Új értelmezést kap az ország és lakosságvédelem.

Az utóbbi években tapasztalható trendek a jelentős kockázatok közé emelik a szélesebb értelemben vett ökológiai, illetve természeti vagy ipari katasztrófa jelenségeket. Bizonyított, hogy egyes meteorológiai mozgások e kockázatok gyakoriságát növelik a föld szinte minden régiójában,

Annak kihangsúlyozása mellett, hogy az emberek szabad mozgása, a munkaerő áramlása, a tanulási helyszín megválasztása demokratikus alapelv, e fenti ismérvekkel jelentkező vándorlás a nemzetközi jogba és integrációs kötelezettségekbe ütközik. A migráció akkor jelentkezik biztonsági kockázatként, ha tömeges, egyidejű és illegális. Ez a jelenségforma jelenség az országon belül számos zavarhoz vezet.

Globális és nemzetközi kezelést igényel az ellenőrizhetetlen új fegyverrendszereinek terjedése, más szuperteknikai rendszerek erőszak érdekében való felhasználása, az alkalmazási technológiák tökéletesítése.

Az új kockázatok körben jelentkezik az informatikai robbanás, amelynek biztonságot érintő motívumai, formációi és hatástényezői nemzetközileg még nincsenek teljesen feltárva. A hazai világhálórendszerben megjelent szándékos zavarkeltések azonban mindenképpen figyelmet érdemelnek.

A veszélyforrások közül nem lehet figyelmen kívül hagyni a szervezett bűnözés internacionalizációját, maffia rendszerbe való tömörülését. Ennek kül- és biztonságpolitikai szempontjai a nemzetközi együttműködésben való részvételben fejeződnek ki, a részletek a

közbiztonság körébe tartoznak

És végül, de korántsem utoljára egyértelmű biztonsági fenyegetésként jelenhet meg a szélsőséges, fundamentalista, rasszista, militáns, a polgári engedetlenség demokratikus és törvényi határait átlépő szélsőséges mozgalmak, netán pártnak nevezett csoportok rendezetlensége, hatalom közelébe jutásának kísérletei.

A biztonság nemzetközivé vált dimenziói miatt a kilencvenes években, a külpolitikában a napi és hosszabbtávú gyakorlat fókuszába került a biztonság kérdése és nyilvánvaló volt, hogy ennek gazdája semmiképp sem a védelmi szféra, a biztonság nem katonai, hanem alapvetően politikai kérdés. A térségben zajló és hazánkat közvetlenül érintő válságok, majd konfliktusok a kérdést még inkább előtérbe helyezték, a nemzetközi fórumok és tárgyalások elsődleges napirendje lett a biztonság problémája.

Az új kihívások következményei, ártalmi napjainkban viszont országon belül jelennek meg, itt okoznak következményeket, ezért egyre inkább megnövekszik az interágazati, összkormányzati feladatkörön belül a belpolitikai koordináció szükségessége. Hogy ebből a trendből a politika és az igazgatás struktúrájára és felelősség megosztására milyen következtetések vonhatók le, az nem ennek az írásnak a feladata.

Viszont a mai viszonyok között evidenciaként jelentkezik, hogy a biztonságpolitika alapvető funkciója, nemzetközi és nemzeti, állami értelemben egyaránt a prioritások elemzés alapján való megfogalmazása. A stratégiai prioritások kiválasztása érdekében a politikának figyelembe kell vennie az egyes kihívások

- bekövetkezésének valószínűségét,
- az adott veszély aktivizálódása esetén bekövetkező hatások, károk mértékét
- a válsághelyzet várható időtartamát,
- a kezelés nemzetközi lehetőségeit.

Ezek mérlegelése, elemzése adja alapját a félelem nélküli állapot szavatolásának és állami felelősségének.